

**T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

**DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
WORKING PAPER SERIES**

Tartışma Metinleri

WPS NO/ 162/ 2018-05

**TİCARETİN KOLAYLAŞTIRILMASINDA BİR ENGEL
MENŞE KURALLARI**

Kenan GÜLER*

* kenan.guler@gulerdinamik.com.tr, Gümrük Müşaviri, Güler Dinamik Gümrük Müşavirliği A.Ş.
Yönetim Kurulu Başkanı, İstanbul Ticaret Üniversitesi Uluslararası Ticaret Doktora Öğrencisi.

Özet

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması Üyelerin ithalatçılara veya ihracatçılara eşyanın menşesine ilişkin ön kararlar vermesini de içermektedir. Eşyanın menşei uluslararası ticarete kullanılan en temel verilerden biridir. 1994 DTÖ Menşe Kuralları Anlaşmasının yürürlüğe girememesi ve DTÖ Üyelerine MFN ilkesinden sapma olarak gümrük birlikleri veya serbest ticaret alanları (STA) kurma ve geliştirmekte olan ülkelere tek taraflı taviz uygulama olanağı tanınmış olması nedenleriyle tüm dünyada devletler, gümrük birlikleri ve STAlar karmaşık ve maliyetli yüzlerce menşe kuralı uygulamaktadır. Türkiye için AB ile gümrük birliği ve imzaladığı serbest ticaret anlaşmaları nedeniyle durum daha karmaşıktır. Yıllardır birçok uluslararası organizasyon ve özel sektör kurumları ticareti kolaylaştırma yolunda belgelerin ve eşyanın kodlanması ve bilgi değişimi alanlarında önemli enstrümanlar geliştirmiştir. Yaşadığımız Endüstri 4.0 sürecinin temel uygulamaları uluslararası ticarete ayrı aktörler tarafından ayrı belge, bilgi ve elektronik sistemlerle yürütülmekte olan hizmetlerin birbirleriyle bütünleşmesini gerektiren bir modellemeyi mümkün kılacaktır. Menşe kurallarıyla ilgili uyum çalışmalarının sonuçlandırıp disiplin altına alınması ticaretin kolaylaştırılmasında en büyük engellerden birinin aşılmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ticaretin kolaylaştırılması, menşe kuralları, eşyanın kodlanması, bilgi teknolojileri, endüstri 4.0.

Abstract

Trade Facilitation Agreement of WTO includes issuance of advance rulings on origin of goods by its Members to importers or exporters. One of the most important data used in international trade is origin of goods. As 1994 WTO Origin Agreement has not entered into force, WTO Members are allowed to establish customs unions and free trade areas and to grant unilateral preferences to developing countries, all states, customs unions and FTAs implement hundreds of complicated origin rules. For Turkey, situation is more complicated because of its customs union with EU and FTAs it signed. International institutions have developed many instruments for the codification of documents and for information exchange. Industry 4.0 can make possible a remodeling that requires integration of services performed today by different actors using different documents, data and electronic systems. Harmonization and discipline of origin rules will overcome one of the important obstacles in international trade.

Keywords: Trade facilitation, rules of origin, codification of goods, information technologies, Industry 4.0.

Giriş

Uluslararası ticarete eşyanın menşei, uygulanacak ticaret politikası önlemleri ve vergilerin belirlenmesi bakımından en önemli unsurlardan biridir. Menşein doğru tespit edilmesi ve menşe belgesinin doğru düzenlenmesi, eşyanın bir ülkeden çıkışını ve diğer ülkelere girişini kolaylaştırmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması (TKA) DTÖ Üye ülkelerin menşe kuralları da dahil tüm dış ticaret mevzuat ve işlemlerini yayımlamasını, ithalatçılara ve ihracatçılara yazılı başvuru üzerine eşyanın menşesine ilişkin bir ön karar vermesini öngörür (TKA, Md.1 ve 3)². Madde 3 ile ilgili dipnota göre, Üyeler bu konuda DTÖ Menşe Kuralları Anlaşması (MKA) çerçevesinde bu Madde gereklerini yerine getiren bir düzenleme yapmışlarsa başka düzenlemeler yapmaları gerekmeyecektir. Ancak MKA 1994 yılında kabul edildiği halde uyumlaştırılması öngörülen menşe kuralları politik nedenlerle halen yürürlüğe girememiştir. Her üye kendi kurallarını kendi mevzuatında ayrı ayrı düzenlemektedir.

Menşe kuralları açısından bugün için dünyada ciddi bir karmaşa yaşanmaktadır. Bunun nedenleri de 1947 Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının (GATT) ilk temel ilkesi olan En Çok Kayırılan Ülke (*Most-Favoured-Nation* (MFN)) kuralının eşyanın menşesine göre uygulanması, ama Anlaşmada menşe kurallarının düzenlenmemiş olması (Organization, W.T., 2017) ve akit taraflara MFN kuralından sapma olarak gümrük birlikleri ve serbest ticaret alanları kurma ve gelişmekte olan ülkelere (GOÜ) tek taraflı taviz uygulama imkanı tanınması, bunların da farklı menşe kurallarına dayanmasıdır.

1. Eşyanın Menşei

Eşyanın menşei uluslararası düzeyde herhangi bir hukuki metinde tanımlanmamıştır. Konuyla ilgilenenler genellikle bir ürünün “ekonomik” veya “ticari” “milliyeti” basit tanımını yapmaktadır (Organization, W.C., 2017: 6), (CUTS, 2004: 11), (Izam, 2003: 9), (Tokgöz, 1998: 1), (UNCTAD, 2011: 2). Ürün tümüyle bir ülkede yetiştirilmiş veya elde edilmiş yahut

² Şubat 2017’de yürürlüğe giren TKA’nın 1. Maddesi, DTÖ Üyelerinin ithalat, ihracat ve transite ilişkin prosedürler ile talep edilen formların ve belgelerin ve menşe kurallarına ilişkin kanunlar, yönetmelikler ve genel uygulamalara ilişkin idari hükümlerin de dahil olduğu her türlü dış ticaret mevzuatı ve prosedürleri yayımlamasını, ayrıca, ithalat, ihracat ve transitle ilgili prosedürleri, formları ve belgeleri kullanıcılara internet yoluyla da sağlamasını gerektirmektedir. Anlaşmanın 3. Maddesine göre, her Üye, bütün gerekli bilgileri içeren şekilde yazılı talepte bulunan başvuru sahibine makul ve belirlenmiş sürede bir ön karar verecektir. Ön karar, başvuru kapsamındaki eşyanın ithalatından önce Üye tarafından başvuru sahibine verilen, eşyanın sınıflandırılması veya eşyanın menşei ile ilgili olarak ithalat esnasında Üye tarafından eşyaya uygulanacak olan muameleyi belirten yazılı bir karardır. Başvuru sahibi, bir ihracatçı, ithalatçı veya haklı sebebi bulunan kişi veya bunların temsilcisidir.

üretmişse o ülke menşelidir. Ama birkaç ülke menşeli girdiler kullanılarak üretilmişse, o ülke menşeli sayılıp sayılmadığı kurallara bakarak saptanır.

2. MFN Kuralı ve Sapmalar

MFN Kuralına göre, bir GATT akit tarafı başka bir taraf menşeli bir ürüne gümrük vergileri, diğer kurallar ve formaliteler konusunda herhangi bir avantaj, öncelik veya muafiyet tanıdığı takdirde, bunları tüm akit taraflar menşeli benzer ürünlere de derhal ve şartsız olarak aynen tanıyacaktır (GATT, 2017: Md. I). MFN statüsü herhangi bir akit tarafa lehte ayrıcalık veya aleyhte ayrımcılık yapılmasını engellemektedir. (Nations, 2010: 13), (Schill, 2009: 509-514), (Nations, 1969: 168)³.

MFN Kuralından ilk sapma GATT Madde XXIV'e getirilen serbest ticaret alanı (STA) istisnasıdır (Irwin, 2007: 1)⁴, (Chase, 2006: 12-14)⁵. Bu Madde gümrük birliklerini (GB) ve STAları MFN kuralı uygulama şartından muaf kılar. GBler, üyeleri arasında "eşyanın serbest dolaşımı" ilkesine dayanır. Ortak ticaret politikası gereği tüm üyeler GB dışı eşyaya ortak menşe kurallarını uygular. STAlarda ise üye ülkelerden gelen eşya ticaret sapmasına engel olmak ve tercihli vergilerden yararlanmak üzere tercihli menşe kurallarına uygun olmalıdır. Üyeler STA dışı ülkelere kendi menşe kurallarını uygular (Çulha, 2012: 3-4).

Kuraldan diğer bir sapma olan Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) uygulamasında gelişmiş ülkeler tek taraflı ve karşılıksız olarak GOÜler menşeli eşya ithalatına indirilmiş veya sıfır gümrük vergisi uygular⁶. Bugün için 13 GTS düzenlemesi yürürlüktedir (UNCTAD, 2017)⁷, (Grossman, 2005: 41). Türkiye sistemi AB ile olan gümrük birliğinin bir şartı olarak uygulamaktadır (GTS, 2017). Düzenlemelere konu ürünler, ülkeler ve menşe kuralları birbirlerinden farklıdır (Türel, 2003: 15-21).

³ Söz konusu Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu 21nci Oturum belgesi MFN Kuralının tarihçesi ve uygulamada kullanılması hakkında önemli ayrıntılar içermektedir.

⁴ Amerikan ve İngiliz arşiv belgelerine göre GATT, II. Dünya Savaşı sırasında ABD ve Büyük Britanya arasındaki görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. 1947 yılında imzalanmış, Uluslararası Ticaret Örgütü Sözleşmesi üzerinde müzakereler sürmekte iken de yürürlüğe girmiştir.

⁵ Getirilen istisnanın aslında en önemli nedeni GATT'ın imzalanmasından hemen sonra ABD ve Kanada arasındaki ticarete gümrük tarifelerinin serbestleştirilmesi amacıyla müzakere edilen, gizli tutulan, ama yürürlüğe giremeyen bir STAdır.

⁶ GTS aslında Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (*United Nations Conference on Trade and Development*) tarafından geliştirilmiş, 1971 yılında GATT akit taraflarınca MFN kuralından bir sapma olarak 10 yıl için uygulamaya konulmuş ve 1979 yılında da "*Enabling Clause*" (Dayanak Hükümü) adı altında yenilenecek sürekli hale getirilmiştir

⁷ Avrupa Birliği (AB), ABD, Japonya, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Norveç, İsviçre, İzlanda, Rusya Federasyonu, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Türkiye.

3. Menşe Kuralları

Bugün küresel ticarete üç temel düzenleme eşyanın menşesine dayanarak yürütülür:

- GATT Madde I uyarınca taraf ülkelerce taahhüt edilen indirilmiş MFN vergileri;
- STAların tarafları arasında taahhüt edilen tavizli vergi;
- GTS altında gelişmiş ülkelerin GOÜlere tek taraflı tavizli vergi uygulamaları.

Ancak, uluslararası geçerli standart menşe kuralları bulunmadığından GBler, STAlar ve diğer ülkeler ayrı ayrı kendi menşe kurallarını uygular (Harris ve Rankin, 2009: 2-4), (Nations, 1924: Md. 11, 389)⁸.

3.1. Kuralların Teknik Özellikleri

Menşe kurallarının küresel uyumlaştırılması için ilk adım, Uluslararası Ticaret Odası (UTO)'nın 1953 yılında GATT'a yaptığı öneri⁹ olsa da bu konuda en önemli adım Gümrük İşbirliği Konseyi¹⁰ 1973 Kyoto Sözleşmesi'dir¹¹. Sözleşme eklerinden üçü menşe ile ilgilidir. Kurallar menşe belirlemede iki ölçüt getirmiştir: (1) Tek bir ülkede üretilmiş eşya için “**tümüyle elde edilmiş eşya**” ve (2) Birden fazla ülkede üretilmiş eşya için “**esaslı değişim**” ölçütü. Sözleşme tarafı devletlere esaslı değişime karar vermek üzere üç yöntem kullanma olanağı tanınmıştır (Council, 1973: Annex D/1), (CUTS, 2004: 12), (Izam, 2003: 10).

(1) Tümüyle Aynı Ülkede Elde Edilmiş Eşya Ölçütü: Bu tür eşya bir ülkede doğal olarak var olan, o ülkede doğmuş ve yetiştirilmiş canlı hayvanlar, bitkiler, mineraller, tümüyle bu ürünler kullanılarak üretilmiş ürünler ile üretim ve tüketim atık ve artıklarıdır.

(2) Esaslı Değişim Ölçütü: Bu tür eşya başka ülkeler menşeli girdiler kullanılarak üretilmiştir. Bunların menşesini belirlemede üç yöntemden biri (bazen ikisi) kullanılır.

Tarife Pozisyonunda Değişme Yöntemi: Eşya üretim sonucu gümrük tarifesinde bünyesine giren diğer ülkeler menşeli eşyadan farklı bir pozisyonda sınıflandırılırsa, üretimin esaslı bir değişim yarattığı kabul edilir. Örnekler:

⁸ Milletler Cemiyeti bünyesinde 1923 yılında imzalanan Gümrük Formalitelerinin Basitleştirilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 11. Maddesinde menşe şahadetnamelerinin aranacağı haller, hazırlanmaları, kabulü, eşyanın menşesinin araştırılması hususlarında çeşitli hükümlere yer verilmiştir. Ancak menşe kuralları belirlenmemiştir.

⁹ Uluslararası Ticaret Odası (*International Chamber of Commerce*) önerisi bazı ülkelerin karşı çıkması nedeniyle GATT tarafından kabul edilmemiş, ancak Gümrük İşbirliği Konseyi tarafından değerlendirilmiştir.

¹⁰ 1952 yılında kurulan Gümrük İşbirliği Konseyi (*Customs Cooperation Council*)'nin bugünkü adı Dünya Gümrük Örgütü (*World Customs Organization*) (DGÖ)dür.

¹¹ Gümrük İşlemlerinin Basitleştirilmesi ve Uyumlaştırılması Hakkında Uluslararası Sözleşme (*International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures*), Kyoto, Japonya'da imzalanmıştır.

Tarife Pozisyonu	Ürün Tanımı	Menşeli olmayan Girdilere Uygulanarak Menşe Statüsü Kazandıran İşçilik veya İşlemler
6401 ila 6405	Ayakkabılar	Herhangi bir pozisyondaki girdiden imalat, ayakkabı yüzlerinin 6406 pozisyonunda sınıflandırılan iç taban veya diğer taban parçaları ile birleştirilmesi hariç.
7115	Kıymetli metallere/kaplamalarından diğer eşya	Ürünün yer aldığı pozisyon dışındaki herhangi bir pozisyonda yer alan girdilerden imalat.

Kaynak: Türk Gümrük Yönetmeliği, Ek 6, Pan Avrupa Akdeniz Menşe Kuralları, Ek II

Tablo 1. Tarife Sınıflandırmasında Değişme Yöntemi

Katma Değer Yöntemi

Üretim sonucu eşya kıymetinde kurullarla belirlenmiş bir yüzde oranında artış sağlanmışsa, eşyanın esaslı değişime uğradığı kabul edilir. Bu yöntem menşe ülkesinde eşya kıymetine eklenmesi gereken asgari katma değer yüzdesi veya eşya bünyesine giren yabancı menşeli girdilerin eşya kıymetine göre azami yüzdesi olarak belirlenebilir. Örnekler:

Tarife Pozisyonu	Ürün Tanımı	Menşeli olmayan Girdilere Uygulanarak Menşe Statüsü Kazandıran İşçilik veya İşlemler
y 1404	Linter pamuğu, beyazlatılmış	Kullanılan ham pamuğun kıymetinin fabrika çıkış fiyatının %50'sini geçmediği imalat.
y 9113	Saat kayışları, saat bantları ve bilezik saatler ve bunların parçaları	Kullanılan menşeli olmayan girdilerin kıymetinin fabrika çıkış fiyatının %40'ını geçmediği imalat.

Kaynak: Türk Gümrük Yönetmeliği, EK 6

Tablo 2. Katma Değer Yöntemi

Üretim Şekli Yöntemi (Teknik Kural)

Eğer eşya kurullarla belirlenmiş üretim veya işleme şekillerine göre üretilmişse, esaslı bir değişime uğradığı kabul edilir. Örnekler:

Tarife Pozisyonu	Ürün Tanımı	Menşeli olmayan Girdilere Uygulanarak Menşe Statüsü Kazandıran İşçilik veya İşlemler
y 8482	Bilyalı makaralı veya iğneli rulmanlar, monte edilmiş	İç ve dış halkaların parlatılması, yatak alıştırma ve ısıl işlemini takip eden montaj işlemi.
y 8542	Entegre devreler	Difüzyon işlemi (entegre devrelerin uygun bir dopant eklenmesi yoluyla yarı iletken bir substrat üzerinde oluşturulması).

Kaynak: Türk Gümrük Yönetmeliği, EK 6

Tablo 3. Üretim Şekli Yöntemi

Her üç yöntemde de genel prensip esaslı değişime yol açan imalat aşamasının menşe ülkesinde gerçekleşmiş olmasıdır.

Yukarıda sayılan yöntemlerin avantajları ve dezavantajları Tablo 4'de özetlenmiştir.

Yöntem	Avantajları	Dezavantajları
Tarife Pozisyonunda Değişme	<p>Yöntem açık, öğrenilmesi kolay ve öngörülebilir niteliktedir.</p> <p>Güncel ticarete 200'den fazla ülke, GB veya ekonomik birlik tarifeleri, DGÖ Armonize Sistem Nomenklatürüne¹² dayanmaktadır. Bu tarifelerin tümü 4 ve 6 rakamlı pozisyonlar olarak kodlama ve eşya tanımı bazında bir "ortak gümrük dili" şeklinde aynıdır.</p>	<p>Menşe uygulaması için eşya sınıflandırmasını iyi bilmek gerekir (çünkü bir üründen diğerine geçişte tarife değişikliği aşamalı olarak tespit edilmelidir).</p> <p>Değişimi belgelemek için ithal girdilerin ve tarife değişimi sağlayan üretim şekillerinin kayıtlarını tutmak gerekir.</p> <p>AS menşe kuralları amacıyla değil, eşya sınıflandırma amacıyla yaratılmıştır ve global ticaretteki ürün değişimlerine göre beş yılda bir yenilendiğinden, menşe kurallarının da yenilenmesi gerekir.</p> <p>İthalatçılar ile gümrük idaresi arasında tarife ihtilafı halinde uygulanması problem haline gelir.</p>
Katma Değer	<p>Yöntem tarife sınıflandırmasına göre daha açık ve basittir.</p> <p>Tek tek ürün bazında özel kurallar değil, genel kural kurallar getirir.</p>	<p>Uygulamada yüzde değişimler gümrük kıymetinin Ex-works, FOB, CIF olarak ifadesine göre değişik çıkacağından karışıklık yaratmaktadır.</p> <p>Üreticilerin ayrıntılı muhasebe ve envanter kayıtları tutması gerekir.</p> <p>Üretim maliyet unsurlarının (ücretler, girdi fiyatları, döviz kurları) değişmesi nedeniyle;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bir gün menşe kazanmış olarak hesaplanan eşya başka bir gün menşe kazanmamış duruma gelebilir, veya - Aynı eşya bir ülkede menşe kazanmış ama başka bir ülkede kazanmamış sayılabilir.
Üretim Şekli	<p>Yöntem diğerlerine göre daha objektiftir.</p> <p>Daha başlangıçta üretilen eşyanın menşe kazanıp kazanmadığını belirleme olanağı sağlar.</p>	<p>Karmaşıktır.</p> <p>Üretim teknolojisindeki yeniliklere bağlı olarak bugün menşe kazandıran üretim şekli yarın terkedilirse menşe kuralı da geçersiz hale gelir.</p> <p>Üreticinin üretim veya işçilik yöntemlerinin kayıtlarını tutması gerekir.</p>

Kaynak: (Organization, 2017: 9-11), (Brenton, 2009: 163)

Tablo 4. Esaslı Değişimi Belirleme Yöntemleri

¹² "International Convention on Harmonized Commodity Description and Coding System (Armonize Mal Tanımlama ve Kodlama Sistemi Hakkında Uluslararası Sözleşme)" DGÖ tarafından geliştirilmiş, gümrük ve dış ticarete gümrük tarife cetvelleri ve eşya sınıflandırması için bir uluslararası standarttır. Kısaca İngilizce "HS" veya Türkçe "AS" olarak da bilinir.

Birçok menşe kuralları esaslı değişim sağlamada yetersiz görülen ve menşe kazandırmayan etiketleme, paketleme, montaj gibi **minimal işçiliklerin** bir listesini içerir. **Tolerans (de minimis)** kuralı ürünün kıymeti veya ağırlığı itibarıyla belirli bir yüzdesinin (genellikle %10-15) menşei belirsiz girdiler içermesine izin verir. Bazı menşe kurallarında bu kural yoktur, bazen menşei belirsiz girdiler özel olarak listelenir, bazen de kuralın uygulanmayacağı girdiler belirtilir. **Kümülyasyon** kuralına göre de bir STA'nın tarafları veya tek taraflı bir düzenlemeden yararlanan ülkeler imalatta kullanacakları girdileri diğer taraflardan alıp üretimde kendi ülkeleri menşeli sayabilir (Organization, W.C., 2017: 11, 17), (Brenton, 2009: 166-168).

3.2. Kuralların Yönetmelik Özellikleri

Kullanım amaçlarına göre, tercihsiz menşe kuralları¹³ DTÖ Üyelerince indirilmiş MFN vergileri, dampinge veya sübvansiyona karşı olan önlemler, ticarete korunma önlemleri, menşe işaretlemesi, ayrımcı miktar kısıtlamaları veya tarife kotaları ve kamu alımları gibi GATT kurallarının uygulanması ve istatistik toplanması için gereklidir. Tercihli menşe kuralları¹⁴ ise STAlara veya tek taraflı düzenlemelere göre akit taraflardan veya yararlanıcı ülkelere ithalatta tavizli vergi uygulamada kullanılır (Organization, W.T., 2017: 1) (Organization, W.C., 2017: 12-14), (Tokgöz, 1998: 8-10).

Menşei kanıtlayıcı belgeler yönünden, tercihsiz ve tercihli menşe kuralları uyarınca menşein yetkili kurumlar tarafından düzenlenmiş veya onaylanmış bir menşe şahadetnamesi veya üretici, imalatçı, tedarikçi, ihracatçı veya ithalatçı tarafından ticari belgeler (örn, fatura) üzerinde yapılmış bir beyan ile kanıtlanması gerekir. (Organization, W.C., 2017: 18-19)¹⁵.

4. Menşe Kurallarının Yarattığı Sorunlar

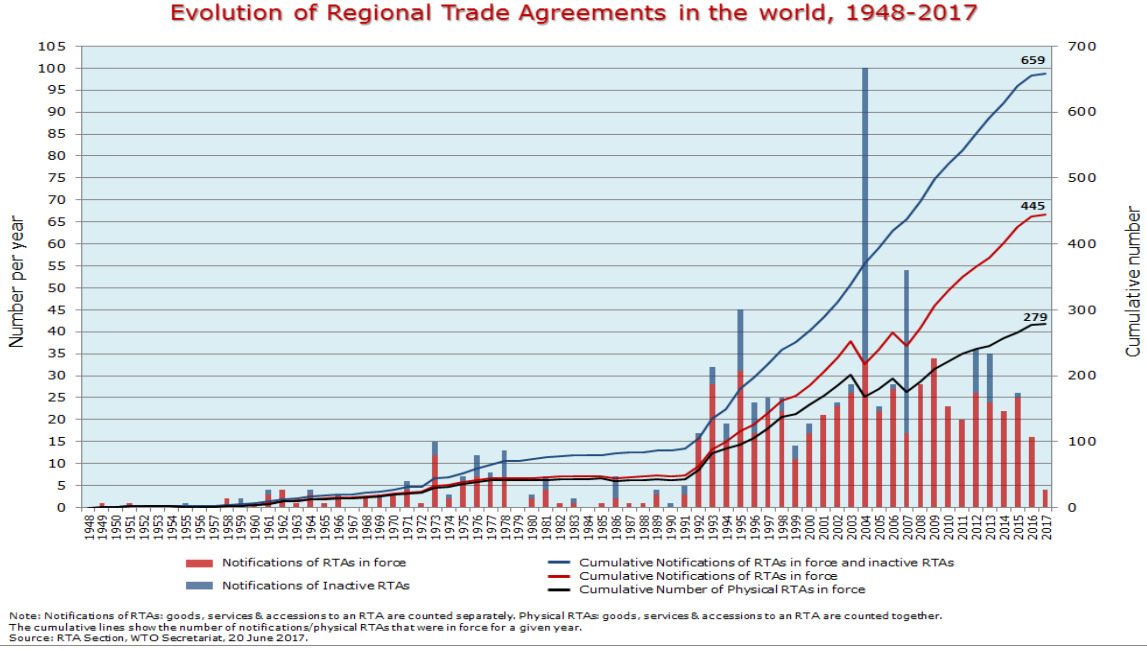
Sayısal Çokluk ve Karmaşa: DTÖ verilerine göre GATT'ın yürürlüğe girdiği 1948 yılından DTÖ'nün kurulduğu 1994 yılına kadar 124, 1995 yılından 2017 yılına kadar da 400'den fazla ikili veya çok taraflı tercihli düzenleme için bildirimde bulunulmuştur. Tablo 5 DTÖ'ne

¹³ MKA'nın 1(1). Maddesinde tercihsiz menşe kuralları "tarife tercihlerinin verilmesine yol açan akdi ve otonom ticaret rejimleri ile ilgili olmaması koşuluyla, üyeler tarafından malların menşe ülkesinin tespit edilmesi için uygulanan yasa, yönetmelik ve genel uygulamaya ilişkin idari tespitler" şeklinde tanımlanmıştır.

¹⁴ MKA'nın II sayılı Ekinde tercihli menşe kuralları "tarife tercihlerinin verilmesine yol açan akdi ve otonom ticaret rejimleri kapsamında malların tercihli muamele için uygun olup olmadıklarını tespit etmek için herhangi bir üye tarafından uygulanan yasa, yönetmelik ve genel uygulamaya ilişkin idari tespitler" şeklinde tanımlanmıştır.

¹⁵ Bölgesel düzenlemelerde menşei kanıtlayıcı belgeler özel formlar şeklindedir (örneğin ASEAN – Çin Halk Cumhuriyeti Serbest Ticaret Alanında "Form E", Pan Avrupa Akdeniz Serbest Ticaret Alanında "EUR-MED Dolaşım Formu"), Genelleştirilmiş Tercihler Sisteminde kullanılan standart belge ise "Form" A olarak adlandırılmıştır.

bildirilen aktif ve aktif olmayan ticaret alanlarını yürürlüğe giriş tarihleri itibarıyla göstermektedir.

Kaynak: DTÖ Sekreteryası

Tablo 5: STA’larda Yıllar İtibarıyla Atış

Kasım 2017 itibarıyla DTÖ verilerine göre 234 tercihli ticaret anlaşması, 10 gümrük birliği ve 50 tek taraflı taviz düzenlemesi yürürlüktedir (RTA, 2017: 1-2).

Bu ayrı menşe kural ve uygulamalarına dayalı yüzlerce ayrı düzenleme (WTO, 2012: 52), bazı akademisyenler ve ekonomistler tarafından “Spagetti Kasesi” olarak adlandırılan birbirine geçmiş ve ayıklanması çok zor ve zaman alacak bir kaos haline gelmiştir (Bhagwati, 1995: 4), (Harris, 2009: 5).

Menşe belirleme yöntemlerinde **teknik karmaşıklık** nedeniyle, ihracat ülkesinde bir fabrikada üretilen eşyanın ithalat ülkesinde o ülke menşeli kabul edilmesini belirleyecek sorumlu ithal ülkesi menşe kurallarını ve eşya için menşe belirleme yöntemini bulmak, tolerans ve kümülasyon olanaklarını görmek, yöntem tarifede değişikliği ise tarife, katma değer ise kıymet tespit ve maliyet muhasebesi, teknik kural ise üretim ve envanter uzmanlarına danışarak karar vermek zorundadır.

Teknik kurallar, kural koyan ülkenin ithalatı engelleme politikasına bağlı olarak karmaşık şekillerde ifade edilebilir (Brenton, 2009: 168-169)¹⁶.

¹⁶ Örneğin, NAFTA menşe kurallarında 620111 tarife alt pozisyonu (ve birçok tür giyim eşyası) için konulmuş kural şu şekilde ifade edilmiştir:

Tolerans ve kümülasyon olanakları sağlanıp sağlanmaması da ayrı sorunlardır¹⁷.

Yani, teknik yönden menşe kuralları bugün tüm dünyada üretim teknolojilerini açmaza sokmuş durumdadır. Bir az gelişmiş ülkede tek bir ürün üreten bir fabrikanın değişik ülkelerin yöntemlerine göre birden fazla üretim hattı kurması ekonomik yönden anlamsız bir yükür (Brenton, 2009: 164-167).

Yönetmel Sorunlar, menşe belgelerinin kullanımı konusunda bir küresel standart bulunmaması ve bunların gümrük idaresi, bakanlıklar, ticaret odaları, ihracatçılar, vs. tarafından düzenlenip onaylanması konusunda farklılıklardır. İlgili görevlilerin yüzlerce farklı menşe kuralları içinde binlerce eşya için farklı yöntemleri bilmesi mümkün değildir. Her ülkede görevlileri eğitmek için yapılan harcamalar ticaret erbabı ve gümrük idarelerine ciddi maliyetler yüklemektedir (Organization, W.C., 2017: 17-18, 4), (Izam, 2003: 19-29).

Tercihli Uygulamadan Kaçış: Tercihli anlaşmalarda menşe belgelerinin yönetmel kurallarının tarafların kendi hukuk düzenine bırakılması ve kurallardaki teknik karmaşıklıklar özel sektörü ticaret modellerini yeniden tasarlamaya yönelmektedir. Kuralların yarattığı maliyetlerin eşya kıymetinin %3'ü ila %5'ine ulaştığı hesaplanmıştır. İthalatçılar anlaşmaların avantajlarını bu yüksek maliyetler nedeniyle kullanmamakta, tavizli MFN vergileri ile tercihli vergiler arasında önemli bir fark yoksa belge düzenlenmesi ile uğraşmadan MFN vergilerini ödemeyi tercih edebilmektedir (Organization, W.C., 2017: 5), (Brenton, 2009: 171-173).

5. Türkiye Örneği

Türkiye için durum daha vahimdir. Türkiye DTÖ üyesidir ve AB ile 1995 yılında sanayi ürünlerini kapsayan bir GB kurmuştur. Bu GB AB ticaret politikasına uyum gerektirdiğinden, Türkiye AB'nin STAlar imzaladığı ülkelerle benzer anlaşmalar imzalamıştır, GOÜlere AB'nin GTS rejimine benzer bir tavizli rejim uygulamaktadır ve bazı gelişmiş ülkelere bir GOÜ sayılıp bu ülkelerin GTS tavizlerinden de yararlanmaktadır.

"Eşyanın Taraflardan biri topraklarında hem kesilmiş ve hem de dikilmiş veya diğer şekilde birleştirilmiş olması şartıyla, 5106'dan 5113'e, 5204'den 5212'ye, 5307'den 5308'e veya 5310'dan 5311'e kadar olan pozisyonlardan, 54'üncü Fasıldan, 5508'den 5516'ya, 5801'den 5802'ye veya 6001'den 6006'ya kadar olan pozisyonlardan hariç olmak üzere, herhangi bir Fasıldan 620111 altı pozisyonuna değişimi".

Bu kural aşırı derecede karmaşık ve kısıtlayıcıdır. Çünkü, atıfta bulunulan tüm pozisyonlar ve Fasıllar ayrıntılı olarak incelendiğinde görülecektir ki, yabancı menşeli yün ipliği (5106-5110 pozisyonları) ve yünlü kumaş (5111-5113 pozisyonları) kullanımı yasaklandığından, bir yünlü paltonun imalatı yün elyafından başlamalıdır. Ancak, daha da kısıtlayıcı olan, paltonun dikiminde yabancı menşeli pamuk ipliği (5204) veya sentetik iplik (Fasıl 54) kullanımının da yasaklanmış olmasıdır.

¹⁷ Japonya'nın GTS rejiminde tolerans uygulaması yoktur ama AB'nin rejiminde vardır. Bir az gelişmiş ülke ürünü %10'a kadar üçüncü ülke menşeli ürün içeriyorsa AB rejiminden yararlanır ama %1 oranında ve hatta daha az bir üçüncü ülke menşeli herhangi bir girdi içeriyorsa Japonya rejiminden yararlanamaz.

Bu ticari ilişkiler içinde ithalatçılar, ihracatçılar, odalar birçok belge düzenlemek ve gümrük idaresi de denetlemek zorundadır (GTB, 2009)¹⁸.

6. Çözüm İçin Uluslararası Çabalar

Ticarette kullanılan bilgi ve belgelerin basitleştirilmesi ve standardizasyonu konusunda birçok uluslararası kurum yıllardır çalışmalar yapmaktadır ve dış ticaret işlemlerinin otomasyonu konusunda önemli yol alınmıştır.

DTÖ MKA:

MKA, menşe kuralları sorunlarını çözüm amacıyla GATT Uruguay Turu sonunda tercihsiz menşe kurallarının uyumlaştırılmasında kullanılacak genel ilkelerin belirlenmesi için imzalanmıştır (WTO, 1995). MKA ile kurulan DGÖ Teknik Komitesi uyumlaştırma programı uyarınca çalışmalarını 1999 yılında bitirip tartışmalı 486 konuyu DTÖ Menşe Komitesine göndermiştir. 138 konu üzerinde tartışmalar devam etmektedir. Çalışmalarda 20 yıldan fazla süre geçmiştir ve konu kanımızca **DTÖ'nün açmaz içerisindeki en büyük başarısızlığıdır**¹⁹:

Birleşmiş Milletler (BM) Çalışmaları:

BM Düzen Anahtarı (*UN Layout Key* (UNLK)) idari ve ticari belgelerin elde edilebileceği bir ana düzen tasarımıdır. Bir belge üzerinde sabit yerlerde kodlanmış bilgileri (alıcı, satıcı, eşya, vs.) organize etmektedir (UNECE, 2016: Recommendation No.1)²⁰. Bu ana düzen menşe şahadetnamelerini de kapsar.

UNCEFACT Ticareti Kolaylaştırma ve Elektronik Ticaret Merkezi ürün ve hizmetlerin etkili şekilde değişimiyle ilgili süreçleri ve bilgi akışını uyumlaştırarak, uluslararası işlemlerin daha akıcı hale getirilmesine odaklanmaktadır (UNECE, 2017: CEFACT Recommendations)²¹.

¹⁸ Menşe Şahadetnamesi, EUR.1 Dolaşım Sertifikası, EUR.MED Dolaşım Sertifikası, Fatura Beyanı, Tedarikçi Beyanı, Form A Belgesi, A.TR Dolaşım Belgesi, INF 4 Bilgi Formu.

¹⁹ Uyumlaştırma Programı teknik yönden tarife pozisyonu veya alt pozisyonu değişikliği yöntemini esas aldığından AS Nomenklatürüne dayalı olarak hazırlanmıştır. Ama AS teknolojiye ve uluslararası ticaret kalıplarında ortaya çıkan yeniliklere bağlı olarak 1996, 2002, 2007, 2012, 2017 yıllarında dört kez güncellenmiştir. Bu nedenle, Teknik Komiteye AS 1995 versiyonuna dayalı menşe kuralları listelerini aşamalı olarak (yani önce 1996, sonra 2002, vs.) teknik güncelleme (*technical rectification*) görevi verilmiştir (3, s.2-3).

²⁰ 1963 yılında kabul edilen UNLK kullanılması aynı bilgi ve verilerin kağıt boyutuna bakmaksızın tüm belgelerde aynı yerlerde ve aynı formatta bulunmasını ve kullanılmasını sağlar. UNLK'nin içerdiği birçok veri uluslararası standartlara dayanmaktadır (örneğin Ülke İsim Kodları (ISO 3166), Tarih, Zaman ve Zaman Dilimlerinin Sayısal Temsili (2000 ISO 8601), Döviz Kuru Alfabetik Kodları (ISO 4217), BM/LOCODE Coğrafi Kodlama Şeması, vs.). UNLK ile oluşturulan Formlar "Uyumlaştırılmış Kağıt Belgeler" olarak adlandırılır.

²¹ BM Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun (UNECE) bir devletlerarası organı olan UNCEFACT ticaretin kolaylaştırılması işleri ticaret belgelerinde kullanılan çekirdek bilgilerin standardize ve uyumlu hale getirilmesi, uygun bilgi ve iletişim teknolojilerine dayanarak, taraflar arasında bilgi akışını kolaylaştırmak çalışmalarını kapsamaktadır.

UNEDIFACT ve XML elektronik belgeleri BM İdare, Ticaret ve Ulaştırma için Elektronik Veri Değişimi olarak geliştirilmiş uluslararası bir standarttır. Yapılandırmak üzere bir sözdizimi kurallar seti, bir değişim protokolü ve elektronik iş belgelerinin birden fazla ülke ve sektör arasında değişimini sağlayan bir mesajlar seti sunmaktadır (UNECE, 2016: Recommendation No. 25).

DGÖ Kyoto Sözleşmesi gümrük tekniklerindeki yenilikler dikkate alınarak 1999 yılında **revize edilmiş** ve bir dizi prensipler oluşturmuştur. Bunlar arasında “beyanname ve eklenecek belgelerin basitleştirilmesi ve standardizasyonu” ve “bilgi teknolojilerinin azami kullanımı” da yer almaktadır. Sözleşme ekinde bir menşe şahadetnamesi modeli bulunmaktadır (Organization, W.C., 2017: 18).

DGÖ Veri Modeli gümrük alanında veri ihtiyaçlarını basitleştirmek ve uyumlaştırmak için gerekli uluslararası veri sözlüğü ihtiyacına cevap vermektedir. Uluslararası kodlara ve standartlara (BM Ticaret Veri Elemanları Rehberi ve UNEDIFACT dahil) dayanmakta, ilgili Uluslararası Standartlar Örgütü standartlarını kapsamaktadır. Dış ticaretle ilgili tüm kamu kurumlarının veri ihtiyaçlarını, verilerin kurumlara tek bir kez verilmesini ve uluslararası değişimini sağlayabilmektedir (WCO, 2009: 5-31)²².

UTO Talebi: Farklı menşe kurallarının uluslararası tedarik zinciri üzerinde bir engel oluşturduğunu, birçok şirketin tedarik zincirinde birçok ülkeden girdi alarak en son esaslı değişimin gerçekleştiği ülkede üretilen eşyanın birçok ülkeye ihraç ettiğini ve bunun da her bir ülke için ayrı ayrı menşe kurallarına uyum gerektirdiğini vurgulayan UTO, Mayıs 2017’de tüm dünyaya birtakım önerilerde bulunmuştur (Commerce, 2017: 2-3)²³.

Güncel Teknik Uygulamalar:

RFID (Radyo Frekansı Tanıma) teknolojisi, canlı ve cansız varlıkların üzerlerinde bulunan etiketler aracılığı ile radyo dalgaları kullanılarak tanınmasını sağlayan ve veri iletimini kablosuz olarak gerçekleştiren bir teknolojidir²⁴. Son zamanlarda bazı şirketler tedarik zincirlerini izleme işlerinde RFID kullanmaya başlamıştır (Parvin, 2013: 1-3).

²² 1996 yılında G7 Ülkeleri devlet başkanları karmaşık, gereğinden fazla ve standart olmayan verilerin dünya ticaret için bir tarife dışı engel haline geldiğini kararlaştırmış, kurulan çalışma grubunun görevleri 2001 yılında DGÖ tarafından devralınmış ve DGÖ Veri Modelinin esasını oluşturmuştur. Model, Tek Pencere uygulamasına olanak sağlamaktadır.

²³ Bu önerilerden en önemlileri: Menşe kuralları ve prosedürlerinin DGÖ Revize Kyoto Sözleşmesi hüküm ve prosedürlerine uygun olarak uyumlaştırılması ve DGÖ’nün özel sektörle işbirliği halinde menşei kanıtlayıcı belgelerin kontrolü konusunda ortak prosedür standartları oluşturmasıdır.

²⁴ *Radio Frequency Identification* (RFID) teknolojisi barkod ve karekod (QR) gibi ürün tanımlamada kullanılmakla birlikte, bu iki teknolojinin ürünü tanımak için görmesi gerekirken, RFID teknolojisinde okuyucunun etiketi görmesi gerekmez ve uzaktan etiket okunabilir. Ayrıca, barkod ve karekod sistemleri aynı kalemdeki ürün grubunda aynı ve kısıtlı bilgiler içerirken, RFID teknolojisinde her ürün değişik bir numaraya sahiptir ve daha ayrıntılı bilgiler içerebilir.

Armonize Sistem Yapay Zekâ Uygulaması: Eşya sınıflandırmasını hızlandırmak amacıyla son yıllarda birçok gümrük idaresi ve şirket bilgisayar programları geliştirmekte, bunların çoğu ürünün sayısal kodlamasını bulmak üzere yapay zekâ kullanmaktadır. Eşyanın menşe ve varış ülkeleri girilip tanımına göre sınıflandırıldığı kod numarası ve varış ülkesinin ticaret politikası önlemleri ve vergileri bulunabilmektedir (Kappler, 2011: 115-116). Teknolojik ilerlemelerle, benzer bilgisayar programları AS, üretim ülkesi, üretici, vs. bilgilerin kodlanmasıyla eşyanın menşenin izlenmesinde geliştirilebilir²⁵.

Blockchain şifrelenmiş işlem takibi sağlayan dağıtık bir veri tabanıdır. Aracısız her kullanıcı ağa bağlanır, yeni işlemler yapar, işlemleri doğrular ve yeni bloklar oluşturabilir. Her bilgi, şifreleme algoritmalarıyla birbirine bağlanıp bu veri tabanında işlem yapabilme imkânı sağlar. Blockchain uygulamalarında menşe ile ilgili kodlamaların da kullanılması mümkün olmalıdır (Neil, 2017: 1-2), (Casey, 2017: 2-3)²⁶. Bu uygulamaların uyumlaştırılıp standart hale getirilmesi kamu sektörünün de katılımıyla araştırılabilir. Bunlar, DGÖ Veri Modeli, AS Yapay Zekâ ve RFID teknolojisi ile desteklenerek gerçekleştirilebilir.

²⁵ Armonize Sistem uluslararası bir dış ticaret ve gümrük dili yaratmış olduğundan, pratikte her üç menşe belirleme yönteminin listelenmesi AS kodlamalarına dayanılarak yapılmaktadır.

²⁶ Geleceğin tedarik zinciri “müşteri odaklı” ve bunun için de daha dinamik ve elastik olmak zorundadır. Artık firmaların coğrafik yakınlığı ve uzun süreli birlikteliği anlayışı yavaş yavaş değişmektedir. Bu nedenle son zamanlarda daha açık ve izin gerektirmeyen Blockchain uygulamalarına gereksinim duyulmaktadır, çünkü bu yaklaşım da rekabet ve yaratıcılığı teşvik edecektir. Tedarik zinciri müşteri talebine göre işleyeceğinden, örneğin müşterinin talep ettiği özel ürün özel bir kodlama ile 3 boyutlu yazıcı teknolojisi kullanılarak üretilen ve tedarik zinciri boyunca bu kod kimse tarafından değiştirilmeyecektir.

Sonuç ve Öneriler

Ticaretin “kolaylaştırılması”, yaşanan sanayi devrimleri sürecinde uluslararası ticareti etkileyen bilgi birikim ve işlemlerine dayalı yenilikler nedeniyle artık bir sürekli ihtiyaç olmuştur. Bu konuda DGÖ, BM ve özel sektör tarafından elde edilen nesnel sonuçlar maalesef TKAna tümüyle aktarılamamıştır²⁷.

Son 5-10 yıl öncesine kadar çok uluslu şirketlerin tedarik zincirleri dikey bir yapılanma ve iletişim sistemi ile yürütülmüşse de üretim ve taşımacılığın ülkeler arası dağılımında yenilikler nedeniyle artık özellikle sanayi ürünleri birkaç ülkede üretilen ara ürünlerin kullanımıyla birkaç ülkede üretilip, farklı kurallara göre menşe kazansa da kazanmasa da tüm ülkelere ihraç edilmektedir. Artık bu tür şirketlerin yatay bir yapılanma ve iletişim sistemi kullanmaları gerekmektedir. Güncel ticarete satış sözleşmeleri, mal bedeli ödenmesi, gümrük beyanları, vergilerin ödenmesi elektronik olarak yapılmaktadır. Yaşadığımız Endüstri 4.0 sürecinin “büyük veri ve analizleri”, “bulut bilişim sistemi”, “nesnelerin interneti”, “zenginleştirilmiş gerçeklik”, “simülasyon”, “siber fiziksel sistemler”, “yatay-dikey entegrasyonlar” gibi kavramlarının uygulanması, uluslararası ticarete ayrı-ayrı aktörler tarafından ayrı-ayrı belge, bilgi ve elektronik sistemlerle yürütülmekte olan değişim ve dağıtım hizmetlerinin entegrasyonunu gerektiren bir modellemeyi mümkün kılacaktır.

Çok taraflı ve yatay tedarik zincirinde başlangıcı kanımızca **hammadenin menşei** oluşturmaktadır. Hammaddenin şirket-ülke-ürün grubu bazında kodlanması halinde buna dayalı ara ürün ve nihai ürün üretiminin her aşamada kodlanmasını ve izlenmesini sağlayacak üretim, yapılanma ve iletişim sistemleri de oluşturulabilecektir.

Ticaretin kolaylaştırılmasını “**gerçekten**” hedefleniyorsa, kanımızca tüm DTÖ üyeleri için geçerli olacak “**veri ve belge standardizasyonu**”nun ülkeler arasında ayırım yapılmaksızın bağlayıcı kılınıp uygulanması gerekmektedir.

Kuralların basitleştirilmesi ve standardizasyonu amacıyla; DTÖ MKA çerçevesinde tercihsiz menşe kurallarının Uyumlaştırma Programının bir an önce sonuçlandırılması ve Anlaşmanın yürürlüğe girmesi gerekir.

Bilgi ve belgelerin standardizasyonu yönünden; MKA çerçevesinde “tercihsiz kuralların belirlenmesi” ile uygulamayı sağlayan “bilgi ve belge düzeni” farklı şeylerdir. Anlaşmanın

²⁷ TKA’da üye ülkelerin Anlaşma ile getirilen düzenlemelerden bazılarını “yapması” (*each Member “shall”*) bazılarını ise “yapmaya teşvik edilmesi” (*Members are “encouraged”*) hüküm altına alınmıştır ve uluslararası ticaretin kamu ve özel sektör aktörlerinin birbirlerini anlamalarında en önemli kolaylığı sağlayacak olan bilgi derleme ve değişimi için şart olan standartlara uyum “teşvik edilen” hükümler arasında olduğundan Anlaşma ile bağlayıcı hale getirilememiştir.

uygulanmasını kolaylaştırmak üzere kullanılacak menşe Şahadetnamesi formu, içereceği bilgiler, düzenlenmesi, onaylanması, kullanılması ve denetlenmesi ile ilgili “standart” prosedürler üzerinde DG, DT ve diğer ilgili kuruluşların katılımıyla “bağlayıcı” bir uluslararası sözleşme yapılması uygun olacaktır. Bu standart verilerin **elektronik ortamda iletiŐimi** ve kullanımını da bağlayıcı sözleŐmede “seçimlik” olarak mutlaka yer almalıdır²⁸.

Menşein kontrolü işlemlerinin kolaylaştırılması amacıyla; ürünlerin tedarik zinciri içerisinde dolaŐımını izlemek ve ticaretin iletişim teknolojilerine dayalı olarak yapılmasını kolaylaştırmak üzere **elektronik ürün izleme** ve **bilgi değişim** teknikleri üzerinde BM kurumları ve UTO’nun katılımıyla, tercihen uygulama ile görevli DG bünyesinde ayrıntılı çalışmalar yapıp sonucun sözünü ettiğimiz sözleŐmede hükme bağlanması uygun olacaktır.

²⁸ Elektronik sistemleri yeteri derecede ilerlemiŐ ülkelerde ticaret erbabı, dış ticaret, banka, ticaret odası, gümrük, vs. görevlileri işlemlerini kağıtsız ortamda yrtebilmeli, öte yandan gelişmekte olan ülkelere de bu amaçla teknik ve mali yardımda bulunulmalıdır.

Kaynakça

Articles I and XXIV, General Agreement on Tariffs and Trade. Retrieved from https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm, 2/4/2017.

Bhagwati, J. (1995). US Trade Policy: The Infatuation with FTAs. Discussion Paper Series No. 726. American Economic Association.

Brenton, P. (2009). Preferential Rules of Origin. Retrieved from www.siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Resources/C8.pdf 4/8/2017.

Casey, M.J., (2017). How Blockchains Will Turn Supply Chains Into Demand Chains Management. Retrieved from <https://www.coindesk.com/blockchains-will-turn-supply-chains-demand-chains/>, 24/11/2017

Chase, K. (2006). Multilateralism compromised: the mysterious origins of GATT Article XXIV. World Trade Review (2006),5: 1, 1-30. Retrieved from <http://people.brandeis.edu/~chase/research/wtr06.pdf> 21/10/2017.

Commerce, I.C. of, (2017). Business Recommendations on Rules of Origin in Preferential Trade Agreements. International Chamber of Commerce, Policy and Business Practices. Retrieved from <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2017/05/ICC-Policy-Statement-on-rules-of-origin-in-preferential-trade-agreements.pdf>, 23/10/2017.

Council, C.C. (1973). International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures). Customs Co-operation Council, Annexes D. Retrieved from <http://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=483>, 13/10/2016.

CUTS (2004). The WTO Agreement on Rules of Origin: *Implications for South Asia*, CUTS Centre for International Trade, Economics & Environment. Research Report.

Çulha, H. (2012). Menş Kurallarının Dış Ticarete Etkileri, Türkiye Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Retrieved from www.acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/26212/HatrunisaCulha.pdf 6/10/2017.

Europe, U.N.E.C. Trade Facilitation Implementation Guide. UN Layout Key. United Nations Economic Commission for Europe. Retrieved from <http://tfig.unece.org/contents/unlk-recomm-1.htm>, 14/10/2016.

Europe, U.N.E.C. Trade Facilitation Implementation Guide. UNECE with UN/CEFACT. United Nations Economic Commission for Europe. Retrieved from <http://tfig.unece.org/contents/org-unece-with-uncefact.htm>, 21/4/2017.

Grossman, G. M. and Sykes, A. O. (2005). A preference for development: the law and economics of GSP. *World Trade Review* (2005), 4:1, s. 41-67. Retrieved from www.princeton.edu/~grossman/gsp.pdf, 24/10/2017.

GTS. Ekonomi Bakanlığı. Retrieved from <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dislliskiler/ab/gts>, 24/10/2017

Harris, J., Rankin, B. (2009). Origin and Beyond: Trade Facilitation Disaster or Trade Facilitation Opportunity? Inter-American Development Bank. Retrieved from www.iadb.org/wmsfiles/products/publications/documents, 14/8/2017.

Irwin, D. A., Mavroidis, P. C., and Sykes, A. O. (2007). The Genesis of the GATT (Draft Version 19 December 2007). Retrieved from <http://www.dartmouth.edu/~dirwin/docs/Creation.pdf> 23/10/2017.

Izam, M. (2003). Rules of Origin and Trade Facilitation in Preferential Trade Agreements in Latin America, United Nations.

Kappler, H. (2011). Reversing the trend: low cost and low risk methods for assuring proper duty payments. *World Customs Journal*, Vol. 5, No. 2. Retrieved from [http://worldcustomsjournal.org/Archives/Volume%205%2C%20Number%202%20\(Sep%20011\)/09%20Kappler.pdf](http://worldcustomsjournal.org/Archives/Volume%205%2C%20Number%202%20(Sep%20011)/09%20Kappler.pdf), 24/11/2017

Menşe İspat Belgeleri ve A.TR Dolaşım Belgeleri İle İlgili İşlemler - (2009/86) sayılı Genelge. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı.

Nations, L. of. (1924). Treaty Series: Publication of Treaties and International Engagements Registered with the Secretariat of the League of Nations. League of Nations. Retrieved from <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%2031/v31.pdf>, 14/9/2017.

Nations, U. (1969). Most-Favoured-Nation Clause, (Agenda Item 4), Document A/CN.4/213, Yearbook of the International Law Commission 1969, Vol II, Documents of the twenty-first session including the report of the Commission to the General Assembly. United Nations.

Nations, U. (2010). Most-Favoured-Nation Treatment. United Nations Conference on Trade and Development.

Neil, S. (2017). Blockchain Meets the Manufacturing Supply Chain. Retrieved from <https://www.automationworld.com/blockchain-meets-manufacturing-supply-chain>, 24/11/2017.

Organization, W. C. (2017) Rules of Origin-Handbook, World Customs Organization. Retrieved from http://www.wcoomd.org/en/topics/origin/overview/~/_media/D6C8E98EE67B472FA02B06BD2209DC99.ashx

Organization, W. T. Technical Information on Rules of Origin (2017), World Trade Organization. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/roi_e/roi_info_e.htm, 28/8/2017.

Organization, W.C. (2008) International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures (as amended), Special Annex K. World Customs Organization. Retrieved from http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/conventions/pf_revised_kyoto_conv/kyoto_new/blank.aspx,

Organization, W.C., (2009). WCO Data Model. World Customs Organization.

Organization, W.T. (1995). Agreement on Rules of Origin. World Trade Organization. Retrieved from Retrieved from https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/22-roo_e.htm, 29/8/2017.

Organization, W.T. (2012). The WTO and Preferential Trade Agreements. 2011 World Trade Report. World Trade Organization.

Organization, W.T. (2017). Regional Trade Agreements: Facts and Figures. World Trade Organization. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/regfac_e.htm, 24/11/2017.

Parvin, R. (2013). Benefits of Implementing RFID in Supply Chain Management. Retrieved from <http://www.rfidarena.com/2013/11/14/benefits-of-implementing-rfid-in-supply-chain-management.aspx>, 24/11/2017

Schill, S. W. (2009). Multilateralizing Investment Treaties through Most-Favoured-Nation Clauses. Berkeley Journal of International Law, Volume 27 / Issue 2, Article 5 Available at: <http://scholarship.law.berkeley.edu/bjil/vol27/iss2/5>.

Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması (TKA) (2016) , Madde 1. T.C. Resmi Gazete; 29644 - 5/3/2016.

Tokgöz, K. (1998). Dünyada Menşe Kurallarının Bir Dış Ticaret Politikası Aracı Olarak Kullanılması ve Dünya Ticaretine Etkileri-Türkiye İçin Öneriler (Uzmanlık Tezi). Retrieved from (www.abuzmanlari.org.tr/web/Portals/07pdf/4.pdf), 6/10/2017.

Türel, B. O. (2003). Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (Uzmanlık Tezi). Retrieved from www.abuzmanlari.org.tr/web/docs/pdfs/Genellestirilmis_Tercihler_Sistemi.pdf, 22/10/2017.

UNCTAD (2011). Rules of Origin and Origin Procedures Applicable to Exports From Least Developed Countries, United Nations Conference for Trade and Development.

UNCTAD. Generalized System of Preferences. United Nations Centre for Trade and Development. Retrieved from <http://unctad.org/en/Pages/DITC/GSP/About-GSP.aspx>, 21/10/2017.